

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI PSIXOLOGIK QO'LLAB- QUVVATLASH ORQALI INTELLEKTUAL IMKONIYATLARINI RO'YOBGA CHIQRARISH IMKONIYATLARI

Kadirova Nigora Saxibjanovna

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Namangan filiali Logopediya fakulteti magistranti

nigorakadirova988@gamil.com

ANNOTATSIYA

Shu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati ilmiy-nazariy asosda yoritilgan. Tadqiqotda psixologik yordamning nazariy tomonlari, individual yondashuv mexanizmlari, motivatsiya va emotsional barqarorlikning o'rni hamda inklyuziv ta'lim muhitining ta'siri tahlil qilib chiqilgan. Psixologik qo'llab-quvvatlash bolaning ijtimoiy moslashuvi, o'ziga bo'lgan ishonchi va bilish jarayonlarining faollashuviga xizmat qilishi asos ekanligi yaqqol ko'rsatib o'tib ketilgan.

Kalit so'zlar: imkoniyati cheklangan bolalar, psixologik qo'llab-quvvatlash, intellektual rivojlanish, inklyuziv ta'lim, motivatsiya, emotsional barqarorlik.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрывается значение психологической поддержки в развитии интеллектуального потенциала детей с ограниченными возможностями. Проанализированы теоретические основы психологической помощи, индивидуальный подход, роль мотивации и эмоциональной устойчивости, а также влияние инклюзивной образовательной среды. Обосновано, что психологическая поддержка способствует социальной адаптации ребёнка, формированию уверенности в себе и активизации познавательных процессов.

Ключевые слова: дети с ограниченными возможностями, психологическая поддержка, интеллектуальное развитие, инклюзивное образование, мотивация, эмоциональная устойчивость.

ABSTRACT

This article highlights the importance of psychological support in developing the intellectual potential of children with disabilities. The theoretical foundations of psychological assistance, individualized approaches, the role of motivation and emotional stability, and the impact of inclusive education are was analyzed. This substantiated that psychological support contributes to social adaptation, self-confidence, and also activation of cognitive processes in children.

Keywords: children with disabilities, psychological support, intellectual development, inclusive education, motivation, emotional stability.

Zamonaviy ta'lim tizimida har bir bola, jumladan imkoniyati cheklangan bolalarning ham, intellektual rivojlanishini ta'minlash ustuvor vazifalardan biridir. Jamiyat taraqqiyoti inson kapitalining sifatiga bog'liq bo'lib, bunda ta'lim va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim omil sifatida namoyon bo'lgan.

Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhit va psixologik sharoit bilan chambarchas bog'liqdir. Lev Vygotsky tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy-madaniy nazariyaga ko'ra, bolaning intellektual rivojlanishi kattalar va tengdoshlari bilan hamkorlik jarayonida shakllanib boradi (Vygotsky, 1978).

Bundan tashqari, Abraham Maslowning ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasiga ko'ra, shaxs o'z salohiyatini namoyon etishi uchun avvalo xavfsizlik va hurmat ehtiyojlari qondirilgan bo'lishi kerak (Maslow, 1954). Shu sababli imkoniyati cheklangan bolalar uchun qulay psixologik muhitni yaratish intellektual rivojlanishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi ham har bir bolaga teng imkoniyat yaratishni ko'zda tutib boradi. UNESCO bergan ma'lumotiga ko'ra, ta'lim har qanday tizim barcha bolalarning ehtiyojlariga moslashgan bo'lishi kerak (UNESCO, 2009).

Psixologik qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslari

Psixologik qo'llab-quvvatlash bolaning ruhiy salomatligini mustahkamlab balki o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga ham qaratilgan tizimli jarayonlardan biridir. Imkoniyati cheklangan bolalarda ko'pincha past o'z-o'zini baholash va ijtimoiy chekinish kuzatilib turadi. Bu esa bilish jarayonlarining susayishiga olib keladi.

Lev Vygotsky takidlashicha, to'g'ri tashkil etilgan pedagogik yordam bolaning "yaqin rivojlanish zonasi"ni kengaytiradi va intellektual salohiyatini oshirib boradi (Vygotsky, 1978).

Individual yondashuv va differensial ta'lim

Har bir bolaning rivojlanish tezligi va ehtiyojlari turlicha bo'lganligi bois individual yondashuv muhim hisoblanadi Maxsus pedagogika sohasidagi tadqiqotlar individual reja asosida ishlash samarali natija berishini ko'rsatilgan (Shodiyev, 2018).

UNESCO inklyuziv ta'lim tamoyillarida ta'lim jarayonini moslashtirish zarurligini qayd etilgan (UNESCO, 2009). Individual yondashuv orqali bolaning kuchli tomonlari rivojlantiriladi va o'ziga ishonchi orttiriladi.

Emotsional barqarorlik va motivatsiya

Abraham Maslow ta'kidlaganidek, ehtiyojlar qondirilishi shaxsning yuqori bosqichdagi rivojlanishiga olib keladi (Maslow, 1954). Emotsional barqarorlikni shakllantirish orqali bola stress va qo'rquvni yengadi.

Psixologik treninglar, o'yin metodlari va art-terapiya bolalarning ijobiy "Men-konsepsiyasi"ni rivojlantiradi. Natijada o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishi kuchayib boradi.

Inklyuziv muhit va huquqiy asoslar

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuniga ko'ra, barcha bolalar teng ta'lim olish huquqiga egadirlar. Inklyuziv muhit bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi va ularning jamiyatga integratsiyasini ta'minlab turadi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash orqali bola o'zini jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida his qiladi va intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Yuqoridagi barcha nazariyalar tahlillari shuni ko'rsatadiki, imkoniyati cheklangan bolalarning intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarishda psixologik qo'llab-quvvatlash hal qiluvchi omil hisoblanadi. Lev Vygotskyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi va Abraham Maslowning motivatsiya konsepsiyasi bu jarayonning ilmiy asosidir.

UNESCO tomonidan ilgari surilgan inklyuziv ta'lim tamoyillari hamda milliy qonunchilik asoslari psixologik qo'llab-quvvatlashni ta'lim tizimining ajralmas bir qismi sifatida e'tirof etildi.

Umuman olganda, tizimli va maqsadli psixologik yordam orqali imkoniyati cheklangan bolalar o'z intellektual salohiyatini namoyon etishi, mustaqil fikrlashi va jamiyatda munosib o'rin egallashi uchun muhim manba sifatida katta ro'l o'ynaydi.

REFERENCES

1. Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row.
2. O'zbekiston Respublikasi. (2020). *Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni*. Toshkent.
3. Shodiyev, Sh. (2018). *Maxsus pedagogika asoslari*. Fan nashriyoti.
4. UNESCO. (2009). *Inclusive education: The way of the future*. UNESCO Publishing.
5. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.